

A SPANYOL VALÓSÁG

Irta: SZALAY ISTVÁN

Spanyolország Európa egyik legkevésbé ismert országa. A bika-
viadaltok, a tangók, a Carmen s mindaz, ami a köztudatba közvetett
uton átment, valami romantikus mázzal vonta be e régi kulturáju, de
elmaradt ország igazi arculatát. *Primo de Rivera* parancsuralmának
bukása, a Köztársaság győzelme, a spanyol szocializmus megerősödése,
a népfronti kormány uralomra jutása s az utóbbi hónapokban dúló el-
keseredett polgárháború mindinkább Spanyolországra összpontosította a
figyelmet. Ám a mennyiség még nem minőség s a sajtó jelentős részé-
nek szándékosan ferditő, félrevezető hirszolgálatá mellett csak nehezen
tör utat magának az igazság Spanyolország felől. Itt következő be-
számolóknak nem szigorúan tudományos (számokra és konkrét adatokra
támaszkodó) tanulmány, hanem csupán összefoglalása a spanyol való-
ság pár nálunk alig ismert megnyilvánulásának, melyek ismeretében
nagyobb megértésisei követhetjük az eseményeket és talán tisztábban
láthatjuk a kibontakozás körvonalait.

Spanyol történelem Ha végig tekintünk Spanyolország történetén a
XIX. századiban és a XX. század elején, úgy a vál-
takozó, ellentmondó eseményekből kihámozhatjuk a mostani fejlődés
néhány alapvető irányzatát. Az elmúlt másfél évszázad folyamán Spa-
nyolország vagy 20 „forradalmon” és polgárháborun ment keresztül. A
spanyolok elkeseredett harcokat folytattak a királyság mellett és ellen,
a carlizmusért, a diktatúráért és a köztársaságért. A napoleoni háborúk
után, 1823-ban (köztársasági) felkelés tört ki a trónjára visszahelyezett
VII. Ferdinánd ellen. Az „alkotmány vagy halál” jelszóval küzdő re-
publikánusokat csak a restaurált francia királyság *Angouleme* herceg
vezetése alatt álló intervenciósserege tudta leverni. Ezután közel ötven
éven keresztül a carlista felkelések borították lángba az országot. VII.
Ferdinánd férfi örökös nélkül halt meg s trónját leányára II. Izabellá-
ra hagyta. Ferdinánd öccse, *Don Carlos* magának követelte az uralmat.
A carlista háború különösen pusztítóan dúlt 1875-76-ban, egészen Don
Carlos leveretéséig, aki végül is vörössapkás serege megmaradt roncsai-
val Franciaországba menekült. A XIX. század utolsó évtizedeiben több
katonai lázadás, u. n. *pronunciamento* zajlott le, amik állandósították a
spanyol hadseregben, amely az amerikai gyarmatok elvesztése s a spa-
nyol-amerikai háborúban elszenvedett csúfos veresége után külellenség-
gel nem szállott többé szembe, a belpolitikába való beavatkozás s a hű-
ségeskű megszegésével kitörő katonai puccsok hagyományát.

A XX. század elején már mélyebb társadalmi összeütközések jelent-
keznek. A spanyol szocializmus, amit *Pablo Iglesias* már 1855-ben párt-
ba szervezett, megerősödve lépett fel a spanyol politikai életben g az
1909-es barcelonai fölkelés alkalmával együtt küzdött a katalán köz-
társaságiakkal. A barcelóniai „ellenállási egyesületek” 1909 július 6-án
általános sztrájkot kiáltottak ki a marokkói hadjárat ellen. A mozgalmat
letörték s vezetőit a mostani polgárháborúban is szerepet játszó Mon-

juich erődbe zárták. Október 13-án az erőd sáncában kivégezték *Francisco Ferrer-t*, a népszerű spanyol író és nevelőt, akinek neve a barcelónai „Tragikus hét”-tel együtt a spanyol köztársaságiság jelképévé nőtt.

A világháborúban a semleges Spanyolország ugyan kitűnő üzleteket csinált, de lakosságának szociális nyomorán mitsem enyhített. Jellegzetesen hűbéri birtokviszonyokkal, alacsony életszínvonalú, elkeseredett s jól szervezett munkássággal, korrupt hivatalnokokkal s a belpolitikában minduntalan beavatkozó merev, kasztszellemű tisztikarral érte meg Spanyolország a háború utáni időket 1923-ban kiáltotta ki Primo de Rivera diktatúráját s 1931 április 14-én mondott le XIII. Alfonz trónjáról.

Káosz és rend Ha a jelenlegi helyzetet az itt vázolt történelmi fejlődéssel összevetjük, minden bizonnyal zűrzavaros benyomást kapunk a spanyol valóságról. Maguk a spanyolok is érzik ezt s egyesek közülük ideológiáivá emelték e zűrzavart (gondoljunk az anarchistákra). De igen könnyen felfedezhetjük azokat az erőket, amelyek építő munkára alkalmasak. A régi Oroszországban is érzélgősen beszéltek a muzsik kétségbeesítő tehetetlenségéről, ártatlanságáról, fatalizmusáról. S mégis amikor a történelmi erőket helyesen felismerő cselekvés kiváltotta a hatások és az ellenhatások termékeny játékát, meghalt a Szent Oroszország s egy új, aktív nép született.

Az eljövendő spanyol rend elemeit már most felfedezhetjük az egymással vetélkedő tartományok célkitűzéseiben. Castilia II. Fülöp óta az ország összpontosítására törekszik, Katalónia viszont Földközi tengeri helyzetét, kereskedelmét védi s külön nyelvet, kulturát ápol. *Pi y Margal*, Katalónia elnöke már 1873-ban arról ábrándozott, hogy a spanyol tartományok sokszínűségét államiszövetségbe tömörítse. Ezt a federalista s nem szeparatista vonalat folytatta utóda, *Brat de la Riba* is. *Per Catalunya e l'Espanya gran* (Katalóniáért és Nagyspanyolországért) — hangzott a katalán jelszó. A katalán-gondolat végülis összeforr a köztársasági és szociális törekvésekkel... Ma Katalónia, melyet megedzett a nemzeti és partikularista követelésekért vitt hosszú küzdelem, a haladó szellem bátyja Spanyolországban, Barcelóna 1931-ben néhány órával Madrid előtt kiáltotta ki a köztársaságot s azóta is ellentáll minden reakciós irányzatnak. Az északi tartományokat: viszont a nagy francia forradalom Vendééjéhez hasonlatosan elévült történelmi hagyományok állítják szembe valóságos történelmi érdekeikkel, míg a baszkok nemzeti érdekeiket összhangba tudták hozni a Népfront társadalmi követeléseivel. Az anarchista tettnek ugyan mély gyökerei vannak a spanyol jobbagy lelkületében, de a társadalmi harc tanulságaitól vezetve a tömegek tudatára ébrednek közös feladataiknak s összetartozandóságuknak. Az egyén kétségbeesett cselekedete közös akcióvá lesz.

Ez a spanyol életben új s döntő tényező magyarázza a mostani katonai felkelés sajátosságait. A lázadás nem lenne olyan elkeseredett, ha nem jelentené egyúttal a XIX. század pronunciamentóinak s katonai diktatúráinak végét. Spanyolországban nemcsak a tartományok, hanem az egyes testületek is mindig autonómiára törekedtek. A tisztikar mindig a „nemzet” nevében lázadt fel a törvényes kormány ellen, de elképzelhetjük, hogy valójában milyen érzelmeket táplál a hivatásos katonák e nemzeti valóságtól elszakadt s idegen ellenségtől nem fenyegetett testülete. A XIX. század intrikus, lázadó és leverett generálisainak sora a XX. század elején is folytatódik. Ehhez a tipushoz tartozik *Primo de Rivera* társa, *Martinez Anido* s a mostani felkelés vezérei: *Franco*, *Mola* s a többi *Queipo de Llano*-k. Nehezen képzelhetjük el, hogy mi is az ilyen

spanyol tábornok. Hogy megértsük, ismerni kell a spanyol társadalmi élet avult, vidékiesen merev formáját, melyben kasztok élnek egymás mellett, egymást nem ismerve. A realista spanyol regény, akárcsak a családi pensiók, azok a rendkívüli „casas de huespedes”, melyek elárulják a spanyol polgárság hanyatlásának okait, tele szomorú és álmodozó agglégényekkel, plébánosokkal, torerokkal, rögeszméktől hizott különcökkel s feltalálókcal. Ismernünk kell a végnélküli kávéházi vitákat, azt a létet, melyben az asszony nem játszik szerepet, s ahol az élet elszikkad. A spanyol társadalom e sajátossága okozza, hogy *Azorin*, *Unamuno* és *Pío Baroja* Spanyolországa annyira hasonlít Gogoly Oroszországhoz. Nem szabad megfeledkeznünk a vidéki körökről, a kaszinókról, az „ateneo”-król sem. Ezekkel az ateneokkal, és sokszor ellenük, ismerték fel a spanyol intellektüelek életük ürességét, esettségüket, tehetetlenségüket vagyis azt a betegséget, amelynek megállapítása már a gyógyulás kezdete. Az ateneok legfontosabbika, a madridi — a spanyol Galilei-kör — volt a reformok s a változtatás kezdeményezője és hirdetője. A Prado-uccai clubban keletkezett a modern spanyol liberalizmus, ott alakult ki a haladó polgárság népfronti ideológiája s onnan indult pályafutására a köztársaság jelenlegi elnöke, *Manuel Azana*.

Igy kezdődött Manuel Azana, egyik választási beszédében, már jóval a juliusi felkelés kitörése előtt rámutatott arra, hogy a spanyol reakció a XIX. század maradi, korrupt és szűklátókörű hűbéri és katonai klikkjének a nagypolgárság szervezett-regresszív (fasiszta) irányzatával való egyesüléséből meríti erejét. A Népfront győzelme megnyitotta a mélyreható társadalmi reformok s a hűbéri birtokviszonyok megváltoztatásának az utját. *Gil Robles*, a jobboldali blokk addigi vezére elvesztette népszerűségét s helyét egy nála nyiltabban szervezett regresszív s diktatorikus szándékú politikus, *Calvo Sotelo* foglalta el. Sotelo köré tömörültek a monarchista csoportok, a nagybirtokosok, a nagytőkések, a konzervatív ideológusok, az ifjabb Primo de Rivera *phallangjai* s a katonatisztek. A reakciós csoportosulás által előkészített felkelést azután az robbantotta ki, hogy a köztársasági rohamcsapatok katonái egyik tisztjük meggyilkolása miatt, bosszúból agynlötték Calvo Sotelot.

A kormány azon vette észre magát, hogy az ország a felkelők kezén van. Julius 18.-án tört ki a lázadás Marokkóban, július 19.-én az összes spanyol helyőrségek — Valencia kivételével — fellázadtak. A madridi é s barcelónai csapatokat még aznap legyőzte a lakosság gyors cselekvése, de a többi városokban a helyzet csak négy-öt nap múlva tisztázódott. Az ujonnan alakult Giral-kormány katonailag teljesen támasz nélkül állott. Parancsainak csupán a kisszámú, alig megszerezett szocialista milícia, a különben kétes polgári gárda — (Guardia Civil) — s a rohamcsapatok néhány zászlóalja engedelmeskedett. A felkelés második napján úgy látszott, hogy a katonai puccs az egész vonalon győzedelmeskedik. Technikai és stratégiai előkészítése valóban kifogástalan volt. Franco tábornok, a felkelők legtehetségesebb és legképzettebb katonája, hibátlanul dolgozott. Az afrikai sereg birtokában a köztársaságra a két fronton való küzdelmet kényszerítette. Északon a navarraiak mélyen gyökerező tradicionalizmusára. Délen pedig az andaluziai senoritok kezdődő szervezett-regressziójára támaszkodott. E két lázadási központot a portugál határvidék kötötte össze, ahol Franco rendelkezésére állott a szomszéd diktatura segítsége s a monarchista emigránsok közbelépése. Néhány gyarmati zászlóalj bevette Cadixot és Malagát s ezzel kirobbant a felkelés. Franco jogosan remélte, hogy a katonai erők megmozdulását

e két vidéken támogató polgári segítség mellett az U. M. E. (*Union Militar Española*), a tisztekelettel szinte önműködően megbénítja az összes katonai központokat. Természetesen a tőke, az egyház és a földbirtok konzervatív erői nélkül nem robbanhatott volna ki a lázadás. Ezek az erők rokonszenvvel nézték a tisztikar mozgolódását, pénzzel s harcosokkal látták el, de maga a felkelés első napjaiban szinte kizárólagosan katonai jellegű volt. A tisztikar azt hitte, hogy dönthet Spanyolország sorsa fölül — a nép megkérdése nélkül.

A történelmi analógiák rendszerint sántítanak. Spanyolország esetében mégis joggal idézhetjük az 1792-93-as évek Franciaországát. A spanyol nép ellenállásának megszervezésével megismételte a Valmynál győzedelmeskedő párisi szabók és suszterek bravurját. Franco tábornok, akárcsak annak idején a coblenti emigránsok, mindennel számolt, de alábecsülte a nép stratégiai jelentőségét. Mit is jelenthetett a lakosság katonai hozzájárulása a kormány számára? Eleinte szinte semmit. Néhány ezer revolverekkel felfegyverzett fiatalembert a városokban s kaszával, vadászfegyverekkel harcoló falusiakat. De már ezek az erők is megmutatták, hogy a felkelés önerejéből csak ott maradhatott fölül, ahol vagy erős helyi tradicionalista áramlat (mint Északon) vagy szervezett-regresszív erők, (Délien) támogatták s adták meg neki azt az ideológiai alapot, mely eredetileg hiányzott belőle. A további fejlődés a katonai szaktudás és a technikai felszerelés fölényét kiegyenlítő s ellensúlyozó néptömegek megszervezésének, felszerelésének és kiképzésének a függvénye. Ebben az irányban minden olcsó optimizmus nélkül megállapítható, hogy a köztársasági kormány számára az objektív előfeltételek nem hiányoznak.

A köztársaság táborában Politikailag a *Caseres Quiroga*, a *Giral* és a *Caballero* kormányt támogató társadalmi erők megfelelnek a francia Népfront pártjainak, de az azonos összetétel ellenére az erőviszonyok különbözők. A *radikális párt*, mely a királyság bukása óta állandóan megosztotta a kormányzás felelősségét, mely válságon ment át az 1934-es októberi felkelés elnyomása idején. A párt jobboldali elemei leváltak s kialakult a szakadozó politikai csoportok erőviszonya. A radikális párt legjelentősebb része *Azana* körül tömörült az *Izquierda Republicana* (köztársasági baloldal) blokkjába. A mérsékeltberek, *Sanchez Ramon-nal* az élükön, a nemzeti köztársasági pártot alakították meg; *Martinez Barrio* pedig a Köztársasági Szövetség élére állott. Ezek a csoportok az 1935-ös év folyamán *Albornoz*, akkori igazságügyminiszter törekvéseinek eredményeképpen, aki különben a spanyol Népfront Bergery-je volt s most Spanyolország párisi nagykövete, közeledtek egymáshoz s beléptek a népfronti blokkba.

A népfronti blokk legerősebb csoportja, a szocialista párt, a Primo de Rivera diktatúrája alatt tanusított opportunistá viselkedés s az első köztársasági kormányban való sikertelen együttműködés! (a megszávozott, különben igen értékes reformokat nem tudta véghezvinni) handicapjével vett részt a legutóbbi politikai fejlődésben Kereteiben két irányzat alakult. *Largo Caballero* a párt baloldalán áll, radikális politikát sürget s igen nagy rokonszenvnek örvend a népi tömegekben. *Indalecio Prieto*, a párt régi vonalát képviseli. Felfogását osztják többek közt *Fernando de los Rios*, a volt közoktatásügyminiszter, *Imenez de Assua* a madridi egyetem tanára és *Gonzales Pena*, az aszturiai miliciák parancsnoka. Julius 18. óta megszűntek az ideológiai és taktikai viták s Indalecio Prieto az egész párt nevében jelenthette ki, hogy „a szocializmus

megvédi a demokráciát, mert tudja, hogy művének folytatója lesz."

A spanyol kommunisták, akik úgy szervezetileg, mint politikailag igen jelentős fejlődésen mentek át, fentartás nélküli hivei a népfrontnak. Jelentős áldozatokat hoztak az egység megteremtéséért s a felkelés idején is józanul küzdenek a tulkapások ellen. Közvetlen feladataiknak ők is a köztársaság megvédését s a népfront szociális vívmányainak további fejlesztését tekintik.

A felkelés egyik legérdekesebb és legváratlanabb jelensége az anarchista viselkedése. Az anarchizmusnak nagy hagyományai vannak Spanyolországban, mely utolsó fészke ennek a kihalóban lévő ideológiának. Amikor az I. Internacionálé a Marx és Bakunin közt felmerült elméleti és taktikai nézeteltérések miatt kettészakadt, Spanyolország az anarchistákkal tartott s ezen Paul Lafargue személyes megjelenése sem, tudott változtatni. Különösen erősek az anarchista szervezetek Katalóniában, ahol a F. A. L. (*Federacion Anarhista Iberica*) s a befolyása alatt álló C. N. T. (*Confederacion Nacional del Trabaio*, az anarcho-szindikalista szakszervezeti szövetség) egyike a legjelentékenyebb politikai tényezőnek. Az anarchisták a királyság elleni harcukat a köztársaság ellen is folytatták. *Casares Quiroga* még „bandidos con carnets”-nek, a tagkönyves banditáknak nevezte őket. Ezek a tagkönyves banditák a lázadás kitörése óta a köztársaság mellé álltak s nemcsak az egyéni bátorság csodáit viszik végbe, hanem élén állnak a szervezett ellenállásnak is. Jean Richard Bloch, aki egy francia küldöttséggel beutazta a polgárháború Spanyolországát egy valenciai anarchista milícia-taggal folytatott beszélgetését meséli el. „Mestereim Bakunin, Tolsztoj és Pedro Kropotkin,” — mondotta a katona — „De azt is megtanultam — folytatta — hogy ha az ember egyszerre két lépést akar tenni, akkor elbukik. Ezért egyik lépést a másik után! Ma egységesen küzdünk a baloldali polgársággal, a szocialistákkal és a kommunistákkal. Számunkra élet-halál kérdése ez.” A felkelés mindenestre realizmusra kényszerítette a spanyol anarchistákat s a F. A. I. és a C. N. T. lassankint leküzdi azokat a lumpenproletár elemeket, akik nevében eddig fosztogatási és terrorista ösztöneiket elégitették ki.

Hiányos lenne a köztársaság erőinek e rövid seregszemléje, ha nem emlékeznénk meg a spanyol „intelligencia” szerepéről. Már szóltunk a madridi Ateneoról. — A közös ellenség egy csoportba gyűjtötte a spanyol szellemi élet legjobb képviselőit. Unamuno példája elszigetelt maradt. Ismeretes az a hűségnyilatkozat, amit a spanyol tudományosság legsúlyosabb képviselői irtak alá a köztársaság mellett. — A haladó szellemiség nehéz időkön ment keresztül Lerrooux és Gil Robles uralma alatt, amikor pl. *Antonio Espina-t* bebörtönözték a bilbaoi német konzul kérésére, mert egy „tulságosan köztársasági” lapban megsértette a Führert. Azorin *Guerilla* című darabja ellen a jobboldali sajtó uszító hadjáratot vezetett, aminthogy bojkottot hirdetett *Picasso* „idegen szellemű”-nek nyilvánított gyűjteményes kiállítása ellen. A népfront győzelme véget vetett ennek a helyzetnek. Megszüntette azt, amit *Jose Bergamin*, a nagy katolikus író a párisi kultura-védelmi kongresszushoz intézett levelében „Spanyolország fájdalmas hallgatásának” nevez. Köréje s az általa vezetett *Cruz y Raya* című folyóirat köré gyűltek a *Kultura Házába* tömörült írók. Ez az intézmény, amely szervezetében a párisi *Maison de Ja Culture-höz* hasonlít, még a régi rezsim alatt alakult és nehéz üldöztetésekön ment át. Most a *Paseo de la Castellana* egyik, a kormány által rendelkezésére bocsátott palotájában működik. Általa mélyreható reformok készülnek a spanyol kultura, színház és iskola összes területein. Mad-

rid szellemi képe szinesebbé, gazdagabbá válik. A Kultura Házának munkatársai közül említsük meg Rafael Alberti, Ricardo Baeza, Marija Mallo, Ramon J. Senders, Serrano Plaja s a kitűnő parasztregenye által külföldön is ismert Arconada nevét.

Az egyház A spanyol egyház szerepéről tulságosan egyszerűsítő felfogás terjedt el. A vallásos, a misztikus, a kath. Spanyolország az európai közvélemény bevett kliséi közé tartozik s az égő templomokat, a megostromolt kolostorokat mintegy a spanyol nép hagyományainak megtagadásaként s az „idegen” szellem uralmának megnyilvánulásaként könyvelik el, illetve használják fel a köztársasági kormány ellen folytatott általános propagandahadjáratban. A spanyol egyház akárcsak a hivatásos katonák, kasztszellemben élt s mint függetlenségre törekvő testület nemkevésbé zavaró eleme volt ennek a forrongó országnak. Még a konzervatív és hithű külföldi katolikus körök is elismerik, hogy a spanyol klérus birtokaihoz és előjogaihoz való ragaszkodás s nyílt szövetsége minden, a jelenlegi birtok és jogviszonyokat védő regresszív áramlattal, idézte elő azt a tragikus helyzetet, melybe az egyház jutott. Nem szabad meglepetésünkre magunkat a mesterségesen kellett látszattól. A spanyol egyházfejedelmeket nemcsak, hogy az egész spanyol katolikuság nem követte a felkelők táborába, hanem a városi és falusi alsó papság egy része is cserbenhagyta. A hagyományhű és hitbuzgóan katolikus bászki vidék a népfronti kormánnyal tart s jellemző tünet, hogy García Morales, a főváros egyik kerületének plébánosa a madridi rádióban tartott beszédeiben olvassa fejére a spanyol egyház vezéreinek azokat a bűnöket, amik most őket a kormány ellenségeinek táborába kergették s a papság többségét a két front közé szorították.

A spanyol nép antiklerikális hagyományai különben ép' oly mélyek, mint a klérus befolyása. Elég, ha ebben az irányban a legspanyolabb spanyol művész, Goya népszerű rajzaira utalunk, amelyeken a hercegek, a boszorkányok, a kerítők s az idegen elnyomók mellett oly sok szerzetes és pap is szerepel.

Az a gondosan elhallgatott tény, hogy a kormánymiliciák tagjai a polgárháború szomorú kényszerűségei folytán összerombolt templomok és középületek műkincseit igyekeznek megmenteni és összegyűjteni, arra mutat, hogy a spanyol mult igazán művészi értékei nem sikkadnak el annak a népnek a kezén, amely a legkevésbé felelős azért, hogy az Alcazar, az évszázados templomok és annyi történelmi értékű műemlék pusztult el a polgárháború bombáitól és ágyugolyóitól.

A spanyol falu A spanyol parasztságot sajátos rétegződése s történelmi hagyományai a haladás jelentős tényezőjévé teszik. A mai Spanyolország egyik előfutárja, Joaquín Costa a XIX. század derekán *Colectivismo Agrario* címmel könyvet írt, melyben kimutatta, hogy a szocializmusnak milyen mély gyökerei vannak Spanyolországban, ahol kollektivistá irányzatokat találunk a középkor számos jogszokásában, a jezsuita atyák XVI. és XVII. századból származó tanulmányaiban és a mai falu sok intézményében. A castiliai comunero-k fegyvert fogtak a föld közös megművelését biztosító privilégiumaik megvédésére s V. Károly csak nagy nehezen tudta legyőzni őket. A renaissance kollektivistá hagyományai nem pusztultak ki. A spanyol parasztok modern intézményeiket régi nevekkkel ruházták fel. Kollektív gazdaságaikat *comunidades*-nek, azok vezetőit *syndico*-nak, helyetteseiket pedig *cobes*

zoleró-nak nevezik. Ezek a kifejezések a XV. századból származnak.

Az 1931-es agrártörvény igen messze ment a nagybirtok kisajátításában. Az addigi birtokviszonyok tarthatatlanok voltak. A spanyol mezőgazdaság nem homogén és az általánosan elterjedt vélemény, hogy Spanyolországban mindenütt a nagybirtok uralkodik — tulontul leegyszerűsíti a valóságot. Spanyolországban több mezőgazdasági típus létezik egymás mellett. Aragónia, Castilia és Navarra nagy birtokain béresek dolgoznak. Viszont Estramadurában a *Yuntero-k*, Galiciában, Leonban, Asturiában, a *foro-k*, Katalóniában a *rabaissaresek* vagyis a törpebirtokosok és kisbérlek a többség. Közös vonása mindüknek a nyomor. A katalán holtkézi birtok igen terhes szerződéseket köt munkásaival, a földbérek kibírhatatlanul magasak, Valencia és Guadalajara törpebirtokosainak nincs elég földje, Estramadura latifundiumainak béresei pedig állandó munkanélküliség áldozatai. Ezek a különböző okok idézik elő a spanyol falu nyomorát. A feladat: felszabadítani a parasztot a hűbéri kötöttségek alól és földet adni neki. A központi kérdés így a nagybirtok felosztása. 1931-ben 1.173.000 parasztnak 6 millió hektárja volt, 100.000 *terratenientes* 12 millió hektár felett rendelkezett, 5 millió földmunkásnak pedig nem volt semmije.

Az 1931-es törvény, amit a Földreform Intézet csak óvatos, bürokratikus lassúsággal alkalmazott, elvben az állam tulajdonában tartotta a kisajátított földeket s örökbérletre a parasztok rendelkezésére bocsátotta azokat, úgy az egyéni gazdálkodás, mint a szövetkezeti megmunkálás céljára. Az utóbbi forma mellett döntött több tartomány parasztsága. Bizonyos hatással voltak a parasztokra a külföld sikeres kollektivizálási kísérletei. De az élő spanyol hagyomány szerepe is jelentős az új spanyol agrárkollektívizmus kialakulásában.

A másik tábor a felkelés látható ellentétben áll a spanyol parasztságnak a történelmi haladással megegyező érdekeivel. A tisztek vissza akarják hódítani azokat a földeket, amiket szüleiktől örökölték vagy feleségeik hozományaként kaptak. A felkelés programja világos a falun és semmiesetre sem alkalmas arra, hogy a paraszt tömegek rokonszenvét megnyerje. Ha viszont a felkelés általános célkitűzéseit kutatjuk, akkor ilyen egyszerű válasz már nem áll rendelkezésünkre. Franco táborában a konzervatívizmus minden árnyalatát megtaláljuk, a vagyont és a rendet védelmező liberálisoktól kezdve, a monarchistákon keresztül, a szervezett-regresszió híveiig. Maga Franco szinte kizárólagosan katona. Szorgalmas, türelmes, kitartó. Marokkói legionáriusai nem szerették, de a katonai vezetőnek kijáró tiszteletet ki tudta magának vivni. *Mola* tábornok már egészen más ember. Ügyes intrikus, erősen érdeklődik a politika iránt s őt tartják a lázadás lelkének. Ő csoportosította az elégedetleneket, győzte meg a habozókat és jelölte ki a szervezkedés célkitűzéseit. *Queipo, de Llano* családi okokból került a felkelők közé, (közele rokona a volt köztársasági elnöknek) a másik kettőnél kevésbé tehetséges, de ügyes rendező s a sevillai rádióban tartott szabadszájú beszédei a felkelés legismertebb figurájává tették. Mint a tábornokok legtöbbször, úgy ez a három felkelő vezér is republikánus érzelműnek mutatja magát. Közvetlen céljuk egy erőskezdő katonai kormány megalakítása.

Pillanatnyilag meglehetősen háttérbe szorultak a felkelés monarchista s a szervezett-regresszió nyílt támogatói. Ami a monarchistákat illeti, az elmúlt rezsim még tulságos élenken él a spanyolok emlékezetében, sem, hogy komoly esélyeik lehetségen. Viszont a szervezett-regressz-

szíó hiveinek a katonai vezetők ideológiai és politikai programtalansága, számukat felülmuló jelentőséget ad. *José Antonio Primo de Rivera*, a bukott diktátor fia, szervezte meg a spanyol regresszió legerősebb csoportját, a *Phalange-t*. Általános elveit a szervezett-regresszió hazáiból, Németországból és Olaszországból importálta. A tőkés rendet a korporatív rendszerrel akarja felváltani s mozgalma még ott tart, amikor a nagybirtokosok és a gyárosok ellen ugyancsak radikális jelszavakat hangoztat. Gyakorlata a mostani helyzetben a felkelés támogatásából áll. A katonák és az ifjabb Primo de Rivera hivei csak a harctéren egyeznek. A phalangisták lelkes nemzetiszocializmusa nyugtalanítja a nagybirtokosokat. A Phalange most már aláveti magát a generálisoknak, de azt reméli, hogy később csak az ő ölébe hullanak a kivivandó győzelem gyümölcsei. A velük rokonszenvező Mola tábornok viselkedése meg is erősíti ezt a reményt.

Két formula terjedt el a spanyol polgárháborúról: a nép harca a felázadt tisztikar ellen — ez az egyik. A szervezett-regresszió és a bolsevizmus élet-halálküzdelmé — így szól a másik. A valóság összetettebb az ilyen meghatározásoknál. Mindenesetre, azt hisszük, már ebből a rövid áttekintésből is kitűnt, hogy az Afrikából áthozott gyarmati csapatok nem egy lángban álló országot mentek pacifikálni, amint azt a regresszív sajtó elhitetni igyekszik, hanem a spanyol nép tulnyomó többségére támaszkodó s a konzervatív rétegek privilégiumait és hatalmát megnyirbáló, mélyreható reformmunkát igyekeznek megakadályozni.

Az afrikai csapatok A spanyol idegen légió 1920-ban alakult Alfonz király parancsára. Hivatalosan *Tercio de Etranjeros*-nak nevezik. (Röviden: *Tercio*.) Nyolc banderából áll s az egész spanyol hadsereg egyetlen csapatte, melynek önálló a tradíciója. A légió európai származású tagjai elfelejtették azokat a köröket, melyekből származnak. Nem igen törődnek a politikai jelszavakkal, s a kemény vezető keze, a felemelt zsold és a sarcolás reménye oda vezeti őket, ahol szükség van rájuk. A légió tisztjei monarchista érzületükről voltak ismertek. A köztársaság, még a reakciós periódusában is bizalmatlan volt velük szemben, a légióit csak az ovideói felkelés elfojtásánál harcbavetett bandera vad viselkedése mentette meg a feloszlástól. A szocialisták nem felejtették el Ovideót s a marokkói idegenlégió kalandorai jogosan félték csapatteik végleges likvidálásától, amikor *Don Francisco Franco Baamonde* megfuvatta a paracsnokság éleshangu kürtjét és megindította a felkelést, amely így egy desperádó csoport utolsó mentiségévé vált. A légió nem volt a lázadás sikerének biztositéka, de megindulni nélküle nem lehetett. Coblentz, Szeged, a balti hadjárat s sok más történelmi tapasztalat után Mellila is megmutatta, hogy Cid utódai sem törődnek a nagy nemzeti hagyományokkal, amikor osztályérdekek és kiváltságok megvédéséről van szó. Az idegenlégió és a színes zsoldosok betörték Spanyolországba...

*

Joaquín Costa már a múlt században kiadta a jelszót: „Kétszer rá kell fordítanunk a kulcsot Cid kriptájára!” A spanyol múlt pompázó hagyományai való szakítás s a modern fejlődés szükségszerűségei felé való fordulás programja volt ez. Ám a népek sohasem szakítanak múltjuk élő hagyományaival. A mai helyzetben pedig nem kétséges, hogy képviseli a spanyol nemzet ez utmutató tradícióit: a morok utódjait ha-

zájukra uszító s a szükséges és jogos reformokat tenger vér árán is megakadályozó felkelők, vagy az az intellektüeleket, munkásokat és parasztokat magába foglaló széles népi összefogás, amely védi a szabadságjogokat s kenyeret és világságot akar juttatni mindenkinek.

RAFAEL ALBERTI VERSEIBŐL

Fordította: AMIGÓ LÁSZLÓ

EGY SPANYOL POLGÁRI CSALÁD CSOPORTKÉPE

(Bácsikáim, nénikéim és a többiek)

Jöjjetek, kedveseim, többé és kevésbé kedveseim, magam se tudom, jöjjetek ti megvetették és megvetésreméltók, vendégek vagy átutazók, jöjjetek, vérem találkozni óhajt véletek és igazolni, hogy valóban futóbolondok voltatok, tökfilkók, osztálytok gyermekei, és hirül adni néktek, hogy egy új akarat kerekedett fel a tiétek ellen, hogy elsöpörje a föld színeit és beragyogja a világot.

Bácsikák, nénikék, déd-nagybácsikák és déd-nagynénikék, ti ködösök s a származás kegyetlen éjszakájába elveszők. kiapadt mellékfolyói hozzátok kiáltó véremnek vagy még lüktető erek há-lózata, jöjjetek!

Nicolao, te borissza, ki csupaszon csüngtél le egy háromlábú asztalról, ki hangosan zokogtál a templomok homályában, ki véglegesen kinyújtóztál egy megfellebezhetetlen reggelen és egyesültél a föld porával Szent Ignác álóltözetében.

Guillelmo, te őrvöngő, lavajáró, az utolsó lépcsőfokon a csukott ajtók előtt, az egyházmegye érsekének gyontatója és bizalmasa.

Rafael, ki sétabot végére hurkolt mocskos rongydarabbal denevéreket ütöttél le a tisztítóüzbeli lelkek miséjekor, ki elbujdostál, elvesztél véred vak röppályáján.

Ignazio, ki megtartott vakolat híján minden ajtósarokban csikorgó kavics vagy. te aki elsüllyedsz salamoni nadrágjaid megfejtethetetlen fenekébe. Ignazio, te felemás szemű, kinek gyomrában konyak-láng gyullad ki a rózsafüzér valamennyi szent titkára, kit a litániákon puffadási rohamok fognak él, mint tested legfőbb kitörései és boros lelked szemmelátható elröppenései az üdvösség iránába.

Tomasio, kinek négy ujját elvitte a puszkagolyó a citromfák megtámadásakor a papa kertjében.

Julio, te mérnök, borügynök s a Boldog Asszony poétája.

Xavér, te jóképű és irástudatlan: B. A, BA, C, A. FA.

José-Maria. másnéven „a szomorú”, te mulya, bélyeggyűjtő, ki egy madárházban laktál.

Elevenek és holtak, közeliak és távoliak, kik alétan lebegtek emlékezetem ma esti hálatelt látogatásán, bácsikák és nénikék, kikben még vigan csörgedez a vér vagy, akik gőzzéváltan usztok a fellegekben.

Josefina, te gyászruhás teknőc, az oltári szentség szerelmese, ábrándos és éjféli elvek üldözöttje, templomok és kolostorok szü-kölködő zarándoka.